

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Анотація. Розглянуто особливості обліку дебіторської заборгованості на українських підприємствах. Виявлено основні проблеми, що пов'язані з таким обліком, та проблеми у самій організації обліку дебіторської заборгованості на підприємствах. Наведено шляхи вирішення таких проблем.

Аннотация. Рассмотрены особенности учета дебиторской задолженности на украинских предприятиях. Выявлены основные проблемы, связанные с таким учетом, и проблемы в самой организации учета дебиторской задолженности на предприятиях. Приведены пути решения таких проблем.

Annotation. The features of accounting receivables at Ukrainian companies were examined. The major problems associated with such accounting and the problems with receivables accounting were identified. Solutions to these problems were offered.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, резерв сумнівної заборгованості, платіжна криза, комерційний кредит, довгострокова дебіторська заборгованість, короткострокова дебіторська заборгованість, деталізація.

У сучасній економічній ситуації в Україні завдяки ринковим відносинам відбуваються різ-номанітні економічні перетворення у сфері виробництва. Такі відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків суб'єктів господарювання. Актуальність цієї теми зумовлена тим, що на сьогоднішній день облік саме дебіторської заборгованості, яка пов'язана з проблемою неплатежів, є одним із найбільш складних та суперечливих аспектів у бухгалтерському обліку. Замість виконання фінансових зобов'язань за платежами перед партнерами, суб'єкти господарювання на перший план висувають вирішення власних проблем. Також у господарюючих суб'єктів існує можливість ухилитись від взаєморозрахунків, оскільки відсутня майнова відповідальність за невиконання власних договірних зобов'язань. Велика сума заборгованості, яка існує між українськими підприємствами, призводить до кризи неплатежів. Ця криза стримує розвиток ринків, на яких працюють підприємства.

Проблемам обліку дебіторської заборгованості присвячено ряд праць зарубіжних та вітчизняних вчених таких, як: Кіяшко О. М., Губарик О. М., Коблянська О. І., Ф. Бутинць, Голов С. Ф., Соколов Я. В. та ін. Однак все одно існує ще багато невирішених питань стосовно особливостей обліку дебіторської заборгованості.

Мета статті полягає у розгляді основних проблем в обліку дебіторської заборгованості та визначення шляхів подолання цих проблем.

Об'єктом дослідження є облік розрахунків підприємств, предметом – облік розрахунків підприємства з різними дебіторами.

Жодне діюче підприємство не може обійтись без заборгованостей. Це можуть бути короткострокові і довгострокові, дебіторські або кредиторські заборгованості. На сьогоднішній день існує чимало нерозв'язаних питань, пов'язаних із обліком дебіторської заборгованості. Вона визначається як сума заборгованості дебіторів на певну дату. Дебіторами можуть бути юридичні та фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи [1].

На даний час облік дебіторської заборгованості повністю регулюється законодавчими актами, але незважаючи на повний контроль з боку держави, в системі розрахунків з дебіторської заборгованості існує ряд проблем, пов'язаних із несвоєчасністю її погашення покупцями. Основним законодавчим актом, який прямо регулює облік дебіторської заборгованості, є П(С)БО 10 [2]. Решта законодавчих актів розглядають дебіторську заборгованість як об'єкт податкового обліку, її відображення у звітності підприємств та вказують конкретні рекомендації в певних питаннях.

Політика підприємства в аспекті розрахунків з покупцями є важливим чинником, який впливає на процеси зростання дебіторської заборгованості, наприклад: невраховані ризики, неправильне встановлення строків і умов надання товарних кредитів, ненадання знижок під час дострокової оплати покупцями рахунків – ці фактори призводять до різкого зростання дебіторської заборгованості. Отже, несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводить до платіжної кризи; зростання заборгованості з комерційного кредиту обумовлює збільшення попиту на короткострокові позики, скорочення їх пропозиції і зростання їх вартості. Для сплати боргів організації повинні перетворювати високоліквідні активи у грошові кошти, в іншому випадку їм загрожує банк-рутство [3].

Отже, можна зазначити, що саме належна організація обліку дебіторської заборгованості сприяє ефективному управлінню її розмірами і термінами на підприємстві та посиленню контролю за своєчасним здійсненням розрахунків.

Існують такі основні недоліки у системі обліку дебіторської заборгованості:

1) у загальній структурі видів дебіторської заборгованості немає чіткої схеми деталізації та їх співвідношення;

2) актуальність та якість інформації про стан розрахунків з дебіторами мають істотне значення для прийняття зацікавленими особами адекватних та вчасних рішень щодо існуючої політики управління. Ці показники формуються на базі даних бухгалтерського обліку конкретних суб'єктів господарювання. Однак рекомендована нормативна форма бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості не враховує специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації і велику кількість методів оцінювання. Також рекомендованими для використання реєстрами бухгалтерського обліку не передбачається накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації й узагальнення. Це призводить до неможливості отримання інформації про дебіторську заборгованість в достатньому для аналізу розрахунків обсязі та вигляді з метою прогнозування ймовірності настання платіжної кризи суб'єктів господарювання, складання рекомендацій щодо її попередження;

3) необхідність удосконалень в обліку дебіторської заборгованості, а саме в будові реєстрів аналітичного та синтетичного обліку. На сьогоднішній день облік дебіторської та кредиторської заборгованостей ведеться в одному реєстрі – журналі № 3. Але деякі вчені і фахівці вважають, що це є недоречно, бо це зовсім різні об'єкти бухгалтерського обліку, які тільки частково пов'язані між собою, тому і вести їх облік необхідно в різних реєстрах;

4) проблема несплати дебіторської заборгованості, визначення допустимого рівня засобів, які вилучаються на дебіторську заборгованість, розробка оптимальної політики управління нею є досить важливими та серйозними проблемами, а отже потребують глибокого вивчення;

5) не вирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, а також оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги;

6) проблема недостатнього вивчення обліку сумнівних боргів, а саме резерву сумнівної дебіторської заборгованості з метою зближення бухгалтерського та податкового обліку [4].

Також увагу необхідно приділити порядку списання простроченої дебіторської заборгованості, бо існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості і формуванням оподаткованої бази податком на прибуток.

Отже, безпомилкове і своєчасне списання дебіторської заборгованості є досить важливим фактором у процесі формування фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання. Вважається, що підприємствам-кредиторам, щоб уникнути витрат від оподаткування, необхідно створювати резерв сумнівних боргів. Резерв сумнівних боргів – це резерв, який створюється з метою покриття у майбутньому безнадійної дебіторської заборгованості. Він коригує дебіторську заборгованість до її чистої реалізаційної вартості, дозволяє підприємству показати, що відповідна сума не може бути стягнута з дебіторів. Таким чином, в умовах ризику неплатоспроможності покупців підприємство попереджає виникнення втрат від сумнівної дебіторської заборгованості.

Після проведеного дослідження обліку дебіторської заборгованості було визначено, що необхідно вдосконалити методичний підхід до такого обліку, як інструменту покращення фінансового стану підприємства в умовах інфляції.

Отже, однією з основних проблем є те, що у П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" досі не зазначено, що облік короткострокової та довгострокової заборгованостей ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку. Саме тому необхідно внести зміни у П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість", де б поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості були б чітко розмежовані. Також необхідно визначити, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним активом, і вони обліковуються на різних рахунках [3].

Ще одним шляхом покращення обліку дебіторської заборгованості є її автоматизація, тобто необхідно здійснити такі заходи:

1) створити інформаційну базу дебіторської заборгованості учасників розрахунків;

2) зв'язати в електронній формі взаємні вимоги та зобов'язання і знайти найбільш раціональні способи погашення взаємної заборгованості;

3) провести взаємозаліки, поступово скорочуючи обсяги заборгованості;

4) вести облік та звітність проведених взаєморозрахунків [4].

Таким чином, проблема обліку дебіторської заборгованості полягає в тому, щоб не допустити прострочення термінів платежу та доведення заборгованості до стану безнадійної. Правильно організований бухгалтерський облік повинен мати таку систему рахунків, яка б достатньою мірою відображала і характеризувала всю господарську діяльність з вимушеною конкретизацією. У майбутньому необхідно також розглянути проблеми розрахунку та обліку резерву сумнівних боргів, які існують на українських підприємствах.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Коблянська О. І. Методологічні аспекти обліку та аудиту дебіторської заборгованості / О. І. Коблянська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – № 77. – С. 28 – 34. 2. П(С)БО № 10 "Дебіторська заборгованість" затверджене наказом міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>. 3. Кіяшко О. М. Необхідність облікового забезпечення управління дебіторською заборгованістю / О. М. Кіяшко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3 (93). – С. 190–196. 4. Губарик О. М. Вдосконалення обліку дебіторської заборгованості [Електронний ресурс] / О. М. Губарик // Ефективна економіка. – 2010. – Режим доступу до журн. : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=295>. 5. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 № 996–XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996>. – Назва з екрану.